

Laatdienst 5 november 2006
Kapelkerk, Laat 80 Alkmaar
Serie: 'Godsbeelden': 'De almachtige Vader'''.
Voorganger: Marius de Geus
Tekst: Lucas 15:11-32.

Korte inleiding

Vandaag is de tweede viering in de serie over verschillende Godsbeelden. Vorige keer God als 'iets', nu als 'iemand'. Een 'persoon', en wel een 'hij'. (Volgende dienst: 'zij'.)

In de traditie werd die 'hij' al gauw een soort 'super-hij'. Een 'Opper-wezen'. In kerkelijke termen: 'De Almachtige Vader'. Het patriarchale godsbeeld.

Wij lezen straks een bekend bijbelverhaal over een vader, die staat voor God.
[Luk.15:11-32]

In de overweging wil ik vooral ingaan op de vermeende almacht van die Vader-God, en wat daar wel en niet mee bedoeld kan zijn, - naar ons idee althans, als voorbereidingsgroep.

En op de intrigerende vraag waarom sommige mensen zo graag in een almachtige vadergod geloven, en andere mensen juist helemaal niet. Of in de praktijk een beetje in iets daar tussenin. Dat laatste herken ik zelf. Ik betrap mij erop dat ik enerzijds Gods almacht afwijs en anderzijds óók zoek naar een God zoals op het plaatje (voorop het liturgieboekje).

Iets van die ambivalentie zit ook in de liederen die we vandaag zingen.

Overweging

Over een aantal weken zullen weer de nieuwgekozen kamerleden plechtig trouw aan de Grondwet beloven. Als er tv-beelden van komen, kun je er nog van opkijken wie allemaal de eed zweren 'Zo waarlijk helpe mij God Almachtig'. Bij eerdere gelegenheden dacht ik dan wel eens: 'Nooit geweten dat die politicus zo gelovig was!...'. Terwijl er nu net een woord van Jezus bestaat dat aan gelovigen leert helemaal niet te zweren! 'Uw ja zij ja, en uw nee zij nee.'

De tekst van die hoogdravende eed komt uit het christendom. Preciezer gezegd: uit de 'leer' van de kerk, de wereld van de dogma's (bv. het credo, de traditionele geloofsbelijdenis: 'Ik geloof in God de Vader, de Almachtige...'). Dat 'Almachtige' komt niet zozeer uit de bijbel. Ik denk dat de zogeheten 'almacht' van God, op de keper beschouwd, een bedenksel van latere theologen is. En ons thema 'De Almachtige Vader' dus ook.

'Vader' is wel degelijk een beeld voor God dat in de bijbel staat. Jezus leert ons zó tot God te bidden: 'Onze Vader...', en volgens dat gebed behoort aan die Vader ook 'macht en majesteit' (prachtig vertaald in de Nieuwe Bijbelvertaling). Macht dus. Maar van zoiets als 'al-macht' hoor ik daar niets. Almacht is wezenlijk iets anders dan het bijbelse begrip van 'macht'.

Al-machtige mensen bepaalden eeuwenlang onze cultuur, en hier en daar doen ze dat nog. In bijbelse tijden de Romeinse keizer, en later koningen, generaals, dictators. Die staan voor een taaie gehoorzaamheidscultuur. Het botte 'regel-is-regel'. Tegenspraak niet toegestaan! Sommige huisvaders eisten dat ook, en soms

nog.

Veel mensen hebben geleden, of lijden nog, onder zo'n 'almachtige' – let wel: het hoeft niet per se een vader te zijn, 'almachtige moeders' bestaan ook! Hoe dan ook, wie zoiets uit eigen ervaring kent, wordt allicht allergisch voor álle almacht. Zelfs die van God. Maar ook zonder zo'n ervaring schuurt het begrip 'almacht' met ons moderne levensgevoel, want het beknot mijn vrijheid.

Tegelijk zie ik ook dat mensen om watvoor reden ook (angst, onvolwassenheid, verdriet) soms hun toevlucht zoeken bij een 'almachtige', met of zonder hoofdletter. Een 'sterke man'. Een Opperwezen. De vraag is alleen of die 'hogere' macht toch nog tegenspraak kan of wil accepteren, en zo ja hoeveel.

Dáár zit voor mijn gevoel het wezenlijke verschil tussen 'macht' en 'almacht': of er ruimte is voor een volwassen weerwoord. Of de machthebber bij machte is een 'tegenover' toe te staan, of niet. Absolute almacht, van God of van mensen, kan dát niet hebben.

In zoverre het woord 'Almacht(ige)' in onze bijbels al voorkomt (niet vaak tussen twee haakjes, en zeker niet in centrale teksten) lijkt het mij de vraag of het goed vertaald is. Het woord dat daar dan in de oorspronkelijke Hebreeuwse of Griekse teksten staat, kan ook anders vertaald worden, en dat gebeurt vaak ook.

Een term als 'almachtige' weerspiegelt de antieke wereld waar de theologen die ik noemde in leefden, met de keizer van Rome als model. Zij bedachten de dogma's, zij vertaalden de bijbel uit de grondtalen in hun eigen taal. Het resultaat past daardoor vaak meer bij de antieke, Romeinse cultuur, dan bij de mensen in de bijbel en de bijbelschrijvers, en bij hún cultuur. Dat was echt een heel andere wereld dan die van de theologen uit de latere kerk.

Wij betreden in de bijbel een patriarchale cultuur, dat is waar. De verloren zoon en zijn broer lijken wel geen moeder te hebben, of zussen. De bijbel is hoofdzakelijk een mannenboek. Dat moet je weten en m.i. ook voor lief nemen als je de bijbel gaat lezen.

Maar je hoeft die cultuur natuurlijk niet te volgen in de eigen opvattingen, laat staan in je geloof. Zij geloofden op hún manier. Wij anders. Daarom blijf ik zoeken naar hoe het bijbelse getuigenis, ook zo'n verhaal als dit, binnen kan komen in mijn wereld.

Het verhaal staat bekend als 'De Verloren Zoon'. Eigenlijk gaat het over twee verloren zonen! De oudste broer die aan het eind koppig buiten blijft, kiest feitelijk ook voor een soort verlorenheid. Hoe het met hem afloopt vermeldt de historie niet. Het verhaal heeft een open einde. Ook hij kan tot inkeer komen, eindelijk vrij en volwassen worden. Net als zijn jongere broer dat deed toen die in de zwijnerij zat, letterlijk en figuurlijk.

Daarginds, ver van huis tot zichzelf gekomen, vertrok die 'meteen', lazen wij. Jammer dat de Nieuwe Bijbelvertaling de ernst van wat daar gebeurt in feite wegvertaalt. Er staat wezenlijk iets anders!

De jongste zoon zegt: 'Ik zal 'opstaan' (dubbelzinnig, woord waarin ik hoor dat hij zelf snapt dat hij op een bepaalde manier 'dood' is, 'dood' tussen aanhalingstekens) – Opstaan! En naar mijn vader gaan, en zeggen: Vader, ik heb 'gezondigd'...'. Wéér zo'n bijbel-term: 'zondigen'. Hier betekent het: 'Ik heb m'n leven vergooid, - maar ik neem het nú ter hand!'

Een 'zondaar' – ik zet 't weer tussen aanhalingstekens – die tot inkeer komt. Daar gaat het in dit bijbelhoofdstuk iedere keer over: het verloren schaap, de verloren

penning, de verloren zoon. Bedoeld zijn verloren mensen die gelukkig uiteindelijk goed terecht komen. En steeds is het refrein: Hoe blij God daarmee is! God voelt zich dan als 't ware in zijn liefde beloond.

Zo gaat het bij de jongste van de twee verloren zonen. Hij zégt niet alleen 'Ik zal opstaan', hij doét het ook!

Het woord 'opstaan' wordt in de oorspronkelijke tekst uitdrukkelijk herhaald: '...en hij stónd op en ging'. Niks 'meteen' (NBV), dat klinkt spannend maar is niet ter zake. Zo'n innerlijk opstandingsproces kan jaren duren! Waar het om gaat is dat het ooit gebeurt. En dát wordt dan ook verteld: 'Hij stond op, en ging naar zijn vader...', - nog niet wetend hoe blij die vader met zijn 'wederopstanding' zal blijken te zijn.

De vader zegt het aan het eind nóg eens twee keer. In de parabel als geheel klinkt het dan met feestmuziek op de achtergrond: '...hij was dood en is weer tot leven gekomen, [d.w.z.] hij was verloren en is gevonden!'

De blijdschap van de vader, dat is waar de gelijkenis in wezen over gaat. Blij met het welzijn van zijn kind. Het is een verhaal over God die zorgt, zoals een moeder zorgt. 'Zo werkt een God van liefde.'

Niet voor niets hebben wij daarstraks dat lied gezongen. Ons traditionele beeld van God als 'vadergod' wordt daardoor hopelijk een beetje 'relationeel' bijgekleurd. Hij – God blijft 'hij'! – is dan toch wat meer vader en moeder tegelijk. Gelukkig! Want zó ontvouwt zich, begrijp ik, door de bijbel heen het beeld van God-als-vader. Dat vaderschap is om zo te zeggen van moederlijkheid doortrokken. God toont geen 'almacht' maar zorgzaamheid, en betoont zich zo een vader die niet heerst maar zich ontfermt. Alleen de wederzijdse relatie telt.

Jezus tekent in deze gelijkenis de vader in zijn relatie tot zijn beide zonen. Hoe staan zij van hun kant in die relatie?

De twee jongens hebben allebei op hun eigen manier een soort almacht-idee over hun vader. Als je God 'Vader' hebt leren noemen, dan ligt het beeld van een 'Almachtige Vader' als verleiding op de loer. Zo kun je het verhaal duiden, zo begrijp ik het althans.

'Straf mij maar met uw willekeur, als een dagloner' wil de jongste zoon gaan zeggen, al komt hij er op het kritieke moment niet aan toe. Zijn vader valt hem in de rede en behoedt hem zo voor verder solliciteren naar een soort slavenstatus. (Dagloners hadden nauwelijks rechten.) De zoon heeft veel maar nog niet alles geleerd in den vreemde bij de varkens, onreine beesten voor hem. Nu mag hij zelf het feestvarken zijn! Bedekt met een mantel van liefde, en daarin 'gereinigd'. God is liefde, bedoelt Jezus. En mensen zijn elkaars broeders en zusters.

De andere zoon, de oudste, heeft een andere kijk op z'n vader. 'Waarom zo mild en barmhartig?' Met andere woorden: 'Waarom niet gewoon streng en rechtvaardig! Is dát je almacht als pater familias...?' - zoiets denkt hij misschien.

Let wel: hij zegt 'die zoon-van-u is gekomen', en niet 'mijn broer'. Dat moet hij nog leren zeggen. Het verhaal gaat uiteindelijk over 'broederschap' en 'zusterschap'. De relatie is niet vertikaal, maar horizontaal: broers en zussen, mede-mensen.

Het wordt hem voorgezegd. De knecht zegt: 'Uw broer is gekomen'. Later zegt de vader: 'Jouw broer hier was kwijt en is gevonden'. Maar zelf krijgt de oudste het (nog) niet over zijn lippen. Alleen het denigrerende 'die zoon van u'. 't Blijft 'hoog-laag' gedacht.

'Kind' zegt de vader, 'jij bent altijd bij me'. Ik vind dat de mooiste zin van het hele verhaal. Niet 'mijn jongen' (NBV) maar simpelweg 'kind'. Juist hier, waar het om de relatie van God en mens gaat kiest Jezus een inclusief woord, vertelt Lukas, de schrijver.

Ik concludeer hieruit, dit tot slot, dat de God van Jezus niet meegaat met menselijke almacht-ideeën en hoog-laag gedachten. Dus ook niet met onze onderwerpingsmechanismen, die natuurlijk automatisch de keerzijde vormen van een begrip als 'almacht'.

De jongste zoon hoeft niet uit te praten. En met de oudste gaat de vader in gesprek. Hij is geen 'autoriteit' maar verdraagt, ja verlangt een 'tegenover'. De God van Jezus staat niet boven je, maar blijkt bij machte(!) om naast je te staan. Hij zegt: 'Jij bent altijd bij me!' en dus ook impliciet: 'Ik bij jou!'.

Daaruit volgt nog één ding, menen wij, en dat is dit: Hoe minder almachtig je God is, hoe meer je zelf als mens op je bordje krijgt. Ora et labora, bid en werk! Maar wel zo: Bidden alsof alles van God afhangt en werken alsof alles van mij afhangt.

Mensen, wij mensen, zijn de handen van God.

Marius de Geus